

MEDALJONI.

1. Houston Stewart Chamberlain.

9. siječnja ove g. umro je H. St. Chamberlain. O njemu pišu sada engleski, njemački i francuski časopisi. Pravom se može kazati, da je taj čovjek pripadao ovim svim trima narodima.

H. S. Ch. se rodio u Portsmouthu 9. rujna 1855. Otac mu je bio admiral engleske mornarice. Najmlađi u obitelji izgubi majku, kada mu je bilo godina i po. Kasnije ga poslaše s druga dva brata u Versailles k baci. Tu je on upoznao tri glavna evropska jezika. Zdravlja je bio vrlo slaba, pa ga liječnici poslaše u Cannes. Za učitelja dobio je Nijemca O. Kunzea, koji je prije bio luteranski pastor. U Cannesu se osobito zanimao botanikom, ali je počeo i pjevati i komponirati. U pensijonatu je upoznao gđicu Horst. Ona je bila kći jednog juriste iz Breslave i starija od njega 12 godina. Dskora se s njom i zaruči, a g. 1878. i vjenča. G. 1876. je proputovao španjolsku s Nizozemcem Grönewaldom. G. 1878. se upisao na sveučilište u Genovi i to na fakultetu znanosti. Tu je pohadao laboratorij kemije profesora Graehea, te Vogta. U njegov su stan zalazili nekoji mladi književnici. U ovo se doba Chamberlain oduševio za glazbu Wagnerovu. Često je pisao za časopise »Bayreuther Blätter« i »Revue wagneriane«.

Ch. je mnogo putovao po svoj Evropi, pa je pohodio i našu Bosnu. G. 1882. je pohodio Bayreuth i tu se upoznao s Wagnerom. Tu je zatekao i Wagnerove štovatelje Böhlera i Höflera, barunicu Coudenhove, Teodora de Wyzewa i Dujerdina, pa mnoge osobe iz Engleske, švedske i drugih zemalja. Chamberlain je napisao djelo o Wagneru (biografiju) i o Wagnerovoj drami.

U gg. 1889.-1905. nalazimo Chamberlaina u Beču. U to je doba napisao svoje djelo »Grundlagen des XIX. Jahrhundert« (u franc. je izašao prijevod g. 1913. »La Genèse du XIX. siècle«). Ovo je djelo uzvitalo mnogo prašine).

Chamberlain tvrdi u tom djelu, da je etnička supremacija na strani plavokosog dolichocefala, čistog predstavnika arijske rase, Germana. Ova će rasa — veli Ch. — obnoviti, organizirati, spasti sav svijet. Ch. ipak tu povlasticu proteže i na pojedine osobe drugih naroda. Te su osobe po njegovu uvjerenju: sv. Franjo Asiški, Arnando da Brescia, Dante, sv. Augustin, Savonarola i dr. I Kristu pripisuje moć reformiranja, ali kao antisemita ne će da priznade da je Krist rođeni Žid; on veli, da Galileja nije bila sva semitska, nego je tu bilo i arijskih skupina i od arijskog je panja izišao Isus. Dakle je Ch. bio teorijski pangermanista.

To je eto uzrok, da je njemačka (osobito pruska) javnost vrlo susretljivo primila Chamberlaina. Wilhelm II. ga pozove k sebi i pošalje mu u Beč princa Eulenburga. U Libenbergu je car dočekao Chamberlaina svečano. Car se izrazi, da je njegovo djelo

»Temelji XIX. vijeka« slavospjev njemačke rase (Das hohe Lied der Germanen). Sam je car pred uzvanicima čitao neke ljepše ulomke iz te knjige.

Iza toga posjeta postade ova knjiga evandeljem Njemačke, militarističke Njemačke. Sve su sveučilišne i časničke biblioteke morale nabaviti to djelo; u Austriju je poslano službeno na dar preko 1.500 istisaka.

Chamberlain je već g. 1876. pisao gđici Horst, kako je Nijemac svijestan sama sebe i svog dostojanstva, pjesnik i praktični realizator, mislilac i čovjek akcije, čovjek mira i vojnik. Stoga Njemačka mora sebe usavršiti i biti svijesna svoje odgovornosti i zadaće. Ipak Chamberlain dovikuje tu svim Nijemcima: »Ako se sadanje moralne okolnosti ne poprave, ako si sav narod ne postane svijestan, da je čistoća najveća sila jednog naroda, da budućnost Evrope ovisi o Njemačkoj, Njemačka ne može imati budućnosti ako se sama na se ne osloni i postavi pred ostalim svijetom kao učiteljica moralnosti. Ako Njemačka to ne vidi, onda će ona na skoro propasti. Propast će, a da nije izvršila svoje misije« (Cfr. La Semaine littéraire 1927, s. 40). Evo ovu istu tezu Ch. je izradio u nešto znanstvenijem obliku u djelu »Temelji XIX. vijeka«.

Za vrijeme cara Ch. se odrekao engleskog državljanstva, grmio je na Englesku. Njegova je žena napisala o njemu svoje »Uspomene« (Meine Erinnerungen an H. St. Chamberlain) i objelodanila ih je nekoliko godina iza svoje rastave. Tu ona opisuje, kako je sama djelovala na tog čovjeka, te je tako oduševljeno prionuo uz kult germanstva.

Ch. ipak nije bio dublji mislilac, pa i njegovi »Temelji« nijesu knjiga, koja bi se dugo držala u modi. Iza sloma pruskog militarizma malo tko i spominje to djelo. Ne bi ga se ni sada spomenulo, da nije njihov pisac svojom smrću to izazvao. Nedavno je Dr. Rikard Kralik iznio svoje uspomene o Chamberlainu u bečkoj »Schönere Zukunft« (1927, br. 18). Tu pripovijeda, kako je Ch. u jednom opsežnom članku napao na katoličku Crkvu, što svojim vjernicima ne dozvoljava te misterije shvate samo kao simbole, kao alegorije, kao slike. Na to mu je Kralik upravio dugo pismo, u kome mu je razjasnio opravdano stanovište katoličke Crkve. On je Kraliku priznao, da ga to »duboko« pitanje ne zanosi te bi se dublje u isto upustio. I Kralik mu prizna je lijepe sposobnosti, ali je osjetio kako je pun racijonalističkih presuda. To se opaža i u njegovim spisima. To je Englez lijepih sposobnosti, ali ga podgrizava na svakom koraku njegov racijonalizam.

2. Jacques Maritain.

I prije rata isticali su se u francuskoj književnosti katolici Péguy, Barres, Claudel i Jammes kao vođe u lijepoj knjizi. No

ni tada nijesu zaboravili ti katolici, da svijetom vlada filozofija; imali su više dobrih filozofa, ali nada sve se isticao J. Maritain. On je danas katolički vođa u filozofskim idejama.

Maritain je bio odgojen u protestanskom shvaćanju. Napornim proučavanjem ipak dopre do crkvenih vrata. U junu g. 1906. primio je krst. G. 1914. stekao je u Parizu katedru filozofije na »Institut catholique«. Tada je modernizam ležao u prahu, ali je Bergson imao silni upliv čak i na katolike. Na Bergsonovu se filozofiju oborio mladi Maritain svojim djelom »La Philosophie Bergsonienne«. Tu on spovijeda: »Vjera je intelektualna krjepost i ona je prva kršćanska krjepost, a Crkva je nada sve živa nauka: stoga siromašni seljak, koji vjeruje da je Bog stvorio nebo i zemlju, pa vjeruje u oltarski sakrament, taj seljak znade više o istini, više o znanju, više o supstanciji nego li g. Bergson« (str. 300). Maritain je neotomista. On je jako djelovao na Péguya (Cfr. Tharaud, Notre cher Péguy). I Cocteau, taj princ u pjesništvu, mora da zahvali svoje obraćenje ovom filozofu (Cfr. Jean Cocteau, Lettre a Jacques Maritain; te J. Maritain, Réponse a J. Cocteau). E. R. Curtius (Heidelberg) opravdano opaža: »Književni pokret u Francuskoj nemožemo shvatiti, ako ništa ne znamo o Maritainovoj osobi i duhu, te i o njegovoj nauci« (Die Literatur 1926, okt.)

Maritain je opet kao tomista podigao vrijednost metafizike, u kojoj je Bergson tako slab te je i zalutao. Netomiste su ili zaraženi svojim presudama ili im fali Aristotelova i Tomina metodička predizobrazba. Tomizam je u velikoj prednosti. On nije historički slučajni način ljudskog mišljenja, nego je on općenit i trajan. On je izgrađen pomoću zdravog razuma kod Aristotela, zatim ga je Crkva prihvatila kao svoj način; napokon ga je sv. Toma Akvinski sistemizirao, definirao, formulirao, ali ne kao svoj ustav, nego kao općenito dobro (Antimoderne 15). Kad pomislimo na zablude indijske, orijentalne, predsokratske, platonске, stoičke filozofije, onda moramo vidjeti u Aristotelovoj filozofiji prst Božje providnosti (ib. 78). Naša narav nije radikalno pokvarena uslijed pada prvih ljudi, kako su to tvrdili Luter i Janzenij; ona je samo ranjena. Stoga se opravdano »philosophia perennis« pozivlje na evidenciju primarnih čutilnih podataka kao i na prva načela shvaćanja. Naš razum može da spoznade i istinu i bitak. Stoga vjera i filozofija nijesu u protuslovlju. Moderna je filozofija djelo apostazije (Antimoderne 83). Početak je te apostazije u poganstvu talijanske renesanse. Reformacija je Luterova u Njemačkoj to nastavila, a Descartes je proizveo pravu revoluciju na filozofskom polju (ib. 132). Francuska je bila na vrhuncu svoje povijesti u 17. vijeku. Tada su filozofija razuma, klasičnost umjetnosti, kraljevski apsolutizam bili spojeni. Monarhist se divi »kralju suncu«, umjetnik Racineu i Poussinu, katolik velikim mističarima,

propovjednicima, učiteljima i pastirima Crkve, filozof napokon klasičnom opravdanju svega modernog mišljenja. To je bio »veliki vijek«. Tko prekida sa 17. vijekom, taj se odriče francuske tradicije. Kako sudj Maritain o tom vijeku? On priznaje, da je francuski 17. vijek iza anarhije u renesansi, te poremećenosti iza vjerskih ratova zagovarao nacionalnu, monarhičku i katoličku restauraciju i djelomično ju je i oživotvorio. Ali taj vijek nije spasio civilizaciju. Ta je sama restauracija bila bolehljiva. Njezinu je srčiku izjedao crv zabluda; to je bio vijek — kako kaže Verlaine — »Non! il fut gallicam, ce siècle, et janséniste!« Galikanizam i jansenizam, to su dva zla toga vijeka. Vjerski je preporod 17. vijeka donio ploda kod elite, ali ne kod većine. Većina je ostala i dalje u sebi stoička, skeptička ili epikurejska, samo nešto u vanjštini vjerska. Uz to se i francuska monarhija neko doba spojila s krivovjerstvom. No nada sve je taj vijek prelomio s normama mišljenja, pa je on ljudski razum »denaturirao« (Cfr. Litteratur 1. c. 5). Descartes je pripisao andeoski način spoznaje ljudima, t. j. intuiciju. (Trois Reformateurs, 78). Descartes je pripisao čovječjem mišljenju aseitet i autarhiju. Time se on odrekao objekta, realnosti; on je otvorio vrata svim poznijim iluzijama: i ontologizmu Malebranchea, i autonomizmu Kantovu, i idealizmu kasnijih škola (Literatur 1926). Kako je ipak ta apostazija od »vječne filozofije« tako moćno prodrila? Tu je kriva, veli Maritain, i skolastika. Kako? Ona je otpala od sebe; ona se pokvarila (La corruption de la scolastique est la génération de la philosophie dite moderne. Antimoderne, 141). Prava je tomistička filozofija »antimoderna«, ali u isto doba »ultramoderna«. Neotomizam ne će da naš vijek vrati u srednji vijek, nego da vječne ideje i norme unese u današnji svijet. Maritain ne osuđuje filozofiju triju vjekova »en bloc«, kako mu nekoji podmeću. On razlikuje dobro i zlo kod te filozofije. Tomizam je vazda savremen, drži se predaje, u kontaktu je sa životom, nema predsuda protiv nikoga. Maritainu je motto u radu izraz jednog starog tomiste: »Unus est magister noster Christus et post Christum divinus ejus doctor D. Thomas«. Umne sposobnosti, metoda u razlaganju, veza s prošlošću i savremenom filozofijom i životom, originalnost u nastupu omogućuje Maritainu, da je sada u Francuskoj najjači predstavnik kršćanske filozofije. On je učitelj mlađeg katoličkog pokoljenja; živa filozofija za savremeni život.

